



ΣΟΣ Προσανατολισμός

Α` θεματική ενότητα

ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΠΙΛΟΓΗ ΑΝΑΛΟΓΑ ΜΕ ΤΟ ΦΥΛΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ ΜΑΡΙΑ

2^ο ΓΥΜΝΑΣΙΟ ΚΙΑΤΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Περίληψη
- Αντί προλόγου
- Οικογένεια και στερεότυπες αντιλήψεις
- Ρόλος ΣΕΠ
- Παράδειγμα Ενεργού Έρευνας για την αντιμετώπιση στερεότυπων αντιλήψεων
- Υλοποίηση
- Οφέλη
- Επίλογος
- Βιβλιογραφία

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η οικογένεια αποτελεί το πρώτο κέντρο αγωγής, που προσφέρει στο νέο τις δυνατότητες και τις βάσεις για τη σωματική και ψυχοπνευματική του ανάπτυξη . Τον προετοιμάζει για μια μεγαλύτερη από την οικογένεια κοινότητα , την κοινωνία. Στους κόλπους της όμως ο νέος βιώνει και στερεότυπες αντιλήψεις για τα επαγγέλματα με κριτήριο το φύλο. Αυτές απομακρύνουν το νέο από την επαγγελματική ωριμότητα ή τον οδηγούν σε αναποφασιστικότητα , αν είναι αντίθετες με τις προσωπικές του επιθυμίες. Η παρέμβαση, λοιπόν, στο πλαίσιο του ΣΕΠ θα ήταν σημαντική στο σημείο αυτό, για να τον βοηθήσει να ανακαλύψει τον εαυτό του και το ρόλο των κοινωνικών θεσμών, όπως η οικογένεια , έτσι ώστε να αποκτήσει μια κατακτημένη και όχι δοτή ταυτότητα που θα τον οδηγήσει σε συνειδητές επιλογές. Μέσα από ένα παράδειγμα ενεργού έρευνας θα παρουσιαστούν τα οφέλη σε ατομικό, διαπροσωπικό και κοινωνικό επίπεδο , δηλαδή πώς επιτυγχάνονται οι δυο στόχοι της ενεργού έρευνας, η βελτίωση και η αλλαγή.

ΑΝΤΙ ΠΡΟΛΟΓΟΥ

Διηγούνται πως ο Μιχαήλ Άγγελος βρήκε στο δρόμο παραπεταμένη μια πέτρα ογκώδη κι ακανόνιστη και ζήτησε να τη μεταφέρουν στο εργαστήρι του.

- Τι τη θέλεις; τον ρώτησαν
- Μέσα στην πέτρα αυτή, απάντησε, κρύβεται ένας άγγελος, που πρέπει να ελευθερώσω...

Έπειτα από καιρό κάλεσε τους φίλους του να θαυμάσουν τον κρυμμένο στην πέτρα Άγγελο, που η θαυματουργή σμίλη του «αποκάλυψε».

Το ίδιο συμβαίνει και με κάθε παιδική ψυχή, που είναι πολύτιμη, ακατέργαστη πέτρα. Το πώς θα διαμορφωθεί εξαρτάται από τη σμίλη που θα την αγγίξει στα πρώτα της χρόνια. Η σμίλη αυτή είναι η αγωγή, η παιδεία, η διαφώτιση που θα λάβει από την οικογένεια και το σχολείο.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΚΑΙ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ

Κατά την κρίσιμη περίοδο της εφηβείας οι νέοι εκφράζουν τις απόψεις και τις επιθυμίες τους για την επαγγελματική κατεύθυνση που επιθυμούν ν' ακολουθήσουν. Η επαγγελματική αυτή επιλογή επηρεάζεται από πλήθος κοινωνικών παραγόντων, όπως η οικογένεια, το σχολείο, τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, τα κοινωνικά στερεότυπα, η φυλή και γενικά ο εθνικός, πολιτικός, κοινωνικοοικονομικός χώρος, όπου διαμορφώνεται η προσωπικότητα.

Οι γονείς, αρχικά, είναι η σμίλη που θα διαμορφώσει όχι μόνο την προσωπικότητα, αλλά και τις επαγγελματικές επιθυμίες και φιλοδοξίες των νέων. Από τη μια το οικονομικό, μορφωτικό επίπεδο των γονέων, η εθνικότητα και από την άλλη το γονεϊκό στυλ ανατροφής, οι πληροφορίες, τα ερεθίσματα, τα πρότυπα που μεταδίδουν οι γονείς επηρεάζουν και πολλές φορές μπορεί να σταθούν εμπόδιο στην ελεύθερη επιλογή τους. Αξιοσημείωτο είναι ότι όσο πιο χαμηλό είναι το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των γονέων, τόσο πιο πολλά εμπόδια υψώνονται στην αντίληψη του παιδιού για την ικανοποίηση των επαγγελματικών του στόχων. Ιδιαίτερα το αυταρχικό στυλ ανατροφής περιορίζει ακόμη περισσότερο τους επαγγελματικούς ορίζοντες του παιδιού. Ένα από τα εμπόδια είναι τα στερεότυπα με βάση το φύλο που συνδέονται με την επιλογή του επαγγέλματος.

Στο χώρο της οικογένειας ο νέος βιώνει βλέποντας ή ακούοντας διάφορους μύθους:

- Ο μύθος του βιοπαλαιστή πατέρα και της νοικοκυράς μητέρας
- Ο μύθος ότι η μητέρα με την εργασία της συμπληρώνει το εισόδημα της οικογένειας, δεν την συντηρεί
- Ο μύθος ότι οι επαγγελματικές φιλοδοξίες δεν ταιριάζουν στη γυναικεία φύση
- Ο μύθος ότι τα οικιακά και η ανατροφή των παιδιών είναι αποκλειστικά γυναικείες ασχολίες
- Ο μύθος ότι η αρρενωπότητα συνδέεται με τη μυϊκή δύναμη, τη σύνθετη κατασκευή, ενώ οι γυναίκες είναι σωματικά και ψυχικά εύθραυστες και δεν αντέχουν στις σκληρές συνθήκες εργασίες

Όλοι οι παραπάνω μύθοι και πολλοί άλλοι οδηγούν στις διακρίσεις στον επαγγελματικό χώρο με κριτήριο το φύλο. Επαγγέλματα «κατάλληλα για γυναίκες», όπως νηπιαγωγός, καθαρίστρια, νοσηλεύτρια, κομμώτρια κ.α. είναι αποδεκτά από την οικογένεια, ενώ επαγγέλματα που σχετίζονται με την τεχνολογία, την αναλυτική σκέψη, τη φιλοδοξία χαρακτηρίζονται ακατάλληλα για τη φύση της. Και φυσικά το αντίθετο συμβαίνει στην περίπτωση επαγγελμάτων «κατάλληλων για άνδρες». Όλες οι παραπάνω αντιλήψεις και αξίες των γονέων μεταβιβάζονται στο μικροεπίπεδο των νέων, δηλαδή στον εσωτερικό πολιτισμό τους.

Οι στερεότυπες αυτές επαγγελματικές απόψεις δεν οδηγούν το νέο στην επαγγελματική ωριμότητα, αφού:

- Ορισμένα επαγγέλματα είναι απαγορευτικά για το φύλο του, άρα εγκαταλείπονται
- αναπαράγουν τα επαγγελματικά πρότυπα των γονέων
- Έχουν μια δοτή ταυτότητα μακριά από τις δικές τους υπεύθυνες επιλογές
- Έχουν χαμηλή αυτοεκτίμηση και αυτοαντίληψη

Όλα τα παραπάνω οδηγούν πολλές φορές και στην επαγγελματική αναποφασιστικότητα των νέων. Οι γονείς, λοιπόν, ως φορείς κοινωνικο-επαγγελματικών προκαταλήψεων εμποδίζουν την αυτογνωσία και την αυτονομία των εφήβων, επηρεάζουν την αυτοαντίληψη των παιδιών για τις ικανότητες τους και τις πεποιθήσεις τους για την αυτοαποτελεσματικότητά τους.

ΡΟΛΟΣ Σ.Ε.Π.

Για αυτό το λόγο είναι αναγκαία η παρέμβαση για τον εντοπισμό και τη συνειδητοποίηση από το παιδί αυτών των στερεότυπων σε σχέση με το φύλο και τους περιορισμούς που αυτά θέτουν στην ελεύθερη επιλογή επαγγέλματος. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί στο σύγχρονο Σχολείο μέσω του Σχολικού Επαγγελματικού Προσανατολισμού και της Συμβουλευτικής που μπορεί να βοηθήσει το νέο ν' ανακαλύψει τον εαυτό του μέσα από τη διερεύνηση και αποδοχή των πτυχών του εαυτού του, τη διερεύνηση των ενδιαφερόντων, ικανοτήτων, κλίσεων, δεξιοτήτων και άρα να διαμορφώσει τις προσωπικές και επαγγελματικές αξίες. Επιπλέον να τον

βοηθήσει να κατανοήσει την έννοια των στερεότυπων, να τις προσεγγίσει με κριτική διάθεση. Έτσι, θ' αποκτήσει επαγγελματική ωριμότητα, δηλαδή με ελευθερία και αυτονομία θα διαμορφώσει ρεαλιστικούς επαγγελματικούς στόχους, που θα ταιριάζουν στη δική του προσωπικότητα.

Στα πλαίσια του Σ.Ε.Π. και της Συμβουλευτικής αυτό θα μπορούσε να επιτευχθεί με το κριτικό, αναπτυξιακό μοντέλο που θέτει δυο βασικούς στόχους, την κριτική αυτογνωσία και κοινωνιογνωσία. Ο έφηβος θα κατανοήσει τη διαλεκτική σχέση «ατόμου –κοινωνίας», θ' αποκτήσει ικανότητες προσωπικής ανάπτυξης και κριτικής ανάγνωσης των κοινωνικών δρώμενων. Έτσι, δεν θα είναι ένα άβουλο ον που θα καθορίζεται από κοινωνικούς όρους κι επιταγές, αλλά ένα δυναμικό υποκείμενο που θα μπορεί να παρεμβαίνει στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο και τις αντιλήψεις του. Αυτό θα έχει ως αποτέλεσμα ν' αποκτήσει μια κατακτημένη ταυτότητα, γεγονός που θα τον γεμίζει αυτοπεποίθηση, υψηλή αυτοεκτίμηση και αυτοαποτελεσματικότητα.

Η επίτευξη των δυο παραπάνω στόχων στα πλαίσια του ΣΕΠ και της συμβουλευτικής παρέμβασης μπορεί να γίνει με βιωματική άσκηση στη Λήψη απόφασης. Η διερεύνηση στερεότυπων αντιλήψεων στον οικογενειακό χώρο με κριτήριο το φύλο και η συνειδητοποίηση της επίδρασης τους στην αυτοαντίληψη και στην επιλογή επαγγέλματος θα οδηγήσει το νέο στην ενεργό αναζήτηση και την κριτική ανάγνωση των πληροφοριών που παρέχονται όχι μόνο στον οικογενειακό χώρο αλλά και στον ευρύτερο κοινωνικό. Η βιωματική αυτή εξερεύνηση θα μπορούσε να οργανωθεί ως ένα ερευνητικό σχέδιο στο πλαίσιο της ενότητας «Ανακαλύπτω τον εαυτό μου» του ΣΕΠ με τη μέθοδο της Ενεργού Έρευνας με στόχο τη βελτίωση και την αλλαγή. Η βελτίωση αφορά στην κατανόηση αυτών των στερεότυπων, στον τρόπο επίδρασής τους στην προσωπικότητα του νέου και στη σημασία τους για τον ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Η κριτική-απελευθερωτική έρευνα θα βοηθήσει τον έφηβο να γνωρίσει τον εαυτό του, ν' αποκτήσει εμπιστοσύνη και να δράσει αποτελεσματικά και μέσα στο οικογενειακό περιβάλλον αλλά και στο κοινωνικό, στην προσπάθεια αλλαγής των στερεότυπων αντιλήψεων και των θεσμών που θέτουν εμπόδια στην προσωπική του ανάπτυξη και εξέλιξη.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΕΝΕΡΓΟΥ ΕΡΕΥΝΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΩΝ ΑΝΤΙΛΗΨΕΩΝ

Στο πλαίσιο της δραστηριότητας του ΣΕΠ «Επαγγέλματα που μου αρέσουν και οι λόγοι που μου αρέσουν» παρατηρήθηκαν μεγάλες διαφορές στις απαντήσεις αγοριών και κοριτσιών. Στις προτιμήσεις των μαθητριών τις πρώτες θέσεις κατέχουν επαγγέλματα, όπως αισθητικός, παιδίατρος, νηπιαγωγός, χορεύτρια, ενώ οι μαθητές αγόρια προτιμούν να γίνουν ηλεκτρολόγοι, μηχανικοί, ποδοσφαιριστές. Διαπιστώνεται ότι τα κορίτσια επιλέγουν επαγγέλματα που έχουν σχέση με τα παιδιά, την ομορφιά, τη βοήθεια προς τους συνανθρώπους, ενώ τα αγόρια επαγγέλματα που τους εξασφαλίζουν περισσότερα χρήματα, κύρος και έχουν σχέση με μυϊκή δύναμη, τεχνικές δεξιότητες, σύνθετη σκέψη. Σε ένα υποθετικό ερώτημα «αν τα κορίτσια θα ήθελαν ν' ακολουθήσουν τα επαγγέλματα που επέλεξαν τα αγόρια και το αντίστροφο» η απάντηση ήταν αρνητική. Αυτό αποτελεί την αφορμή για προβληματισμό των παραγόντων που επηρεάζουν τις αντιλήψεις τους και τις επιλογές τους. Ο πρώτος κοινωνικός θεσμός που ελέγχεται είναι ο θεσμός της οικογένειας, μια που οι έφηβοι αντιλαμβάνονται ότι είναι ο χώρος που έχουν λάβει τα πρώτα ερεθίσματα και μηνύματα. Αποφασίζεται, λοιπόν, να διερευνηθούν οι αντιλήψεις που κυριαρχούν στην οικογένεια του κάθε μαθητή σχετικά με το φύλο και το πώς αυτό επηρεάζει τις επαγγελματικές επιλογές. Αποφασίζεται ότι θα συμμετέχουν όλοι οι μαθητές και οι μαθήτριες, ότι ο καθένας θα διερευνήσει το δικό του οικογενειακό χώρο και ότι μετά την έρευνα θα ανακοινώσει ο καθένας τα δικά του αποτελέσματα που θα αποκαλύπτουν τις επαγγελματικές αξίες και αντιλήψεις μέσα στις οποίες κάθε μαθητής/τρια διαμόρφωσε την προσωπικότητα. Ορίστηκαν, επίσης, οι αναγκαίες δεξιότητες για την επιτυχημένη συνεργασία με τους γονείς, όπως η ενεργός ακρόαση, η ενσυναίσθηση, δηλαδή να μπει στη θέση του γονέα και στον τρόπο σκέψης του, το θετικό ενδιαφέρον για τους γονείς –συνεργάτες.

Μεθοδολογικό Πλαίσιο

Οι μέθοδοι που θα χρησιμοποιηθούν είναι:

1. Ερωτηματολόγια
2. Συνέντευξη

Με αυτές τις μεθόδους θα δοθεί μια μορφή «επιστημοσύνης» στην έρευνα, θα γίνει καλύτερη συλλογή δεδομένων και θα επιτευχθεί η εγκυρότητα των διαπιστώσεων και των αποτελεσμάτων

Υλοποίηση

A. Οι μαθητές/τριες με τη βοήθεια του δασκάλου –συμβούλου συντάσσουν ανώνυμα ερωτηματολόγια καθορίζοντας μόνο το φύλο του ερωτώμενου και την ηλικία. Οι ερωτήσεις που θα τεθούν είναι οι εξής:

- Τι θα λέγατε στην κόρη σας, αν σας ανακοίνωνε ότι θα ακολουθήσει το επάγγελμα του υδραυλικού ή στο γιο σας, αν σας ανακοίνωνε ότι θα ακολουθήσει το επάγγελμα του βρεφονηπιοκόμου;
- Ποιο επάγγελμα θα θέλατε ν' ακολουθήσει ο γιος σας ή η κόρη σας;
- Υπάρχουν αντρικά και γυναικεία επαγγέλματα; Δώστε μας μερικά παραδείγματα

B. Οι μαθητές/τριες θα ορίσουν το χρονικό πλαίσιο μέσα στο οποίο θα διεξαχθεί η έρευνα με τη βοήθεια των ερωτηματολογίων και της συνέντευξης- συζήτησης που θα κάνουν με τους γονείς τους.

Γ. Οι μαθητές/τριες, αφού ολοκληρώσουν την έρευνά τους μέσα στο χωροχρονικό πλαίσιο που όρισαν οι ίδιοι, συγκεντρώνουν τις απαντήσεις και περνούν στο στάδιο της παρατήρησης. Ανταλλάσσουν απόψεις για τα εμπόδια που συνάντησαν (άρνηση γονέων, έκπληξη, ανησυχία για τις νέες ιδέες) και οργανώνουν τις πληροφορίες θέτοντας κάποια κριτήρια π.χ. οργάνωση με βάση το φύλο, την ηλικία κ.α.

- Δ. Μέσα από την έρευνα καταλήγουν σε συμπεράσματα, όπως:
1. Οι γονείς (οι περισσότεροι τουλάχιστον) πιστεύουν πως υπάρχουν επαγγέλματα κατάλληλα για γυναίκες και άλλα κατάλληλα για άντρες.
 2. Τα κορίτσια πρέπει να βοηθούν τη μητέρα τους στις οικιακές εργασίες, αντίθετα τα αγόρια συνοδεύουν και βοηθούν τον πατέρα σε εργασίες που απαιτούν μυϊκή δύναμη ή τεχνικές δεξιότητες
 3. Τα κορίτσια πρέπει να επιλέξουν ένα «ασφαλές» και χωρίς ιδιαίτερες απαιτήσεις επάγγελμα, για να μπορέσουν ν' ανταποκριθούν στο ρόλο της νοικοκυράς και της μητέρας και πολλά άλλα συμπεράσματα που θα προκύψουν και θα δια φωτίσουν την αυτοαντίληψή τους.

Ε. Οι μαθητές/τριες είναι σχεδόν έτοιμοι/ες για την αξιολόγηση της έρευνάς τους. Μεγάλη σημασία δίνεται όχι τόσο στις πρακτικές δυσκολίες που πιθανώς συνάντησαν, αλλά στα ΟΦΕΛΗ που προέκυψαν από την ενεργό συμμετοχή τους στην έρευνα:

1. Βελτίωση

- 1.1. Σε ατομικό επίπεδο , αφού επισήμαναν πτυχές του εαυτού τους και προβληματίστηκαν για την επίδραση της οικογένειας στη διαμόρφωση αυτών των πτυχών. Διαπίστωσαν, δηλαδή, ότι πολλές από τις επαγγελματικές αξίες και επιλογές τους αναπαράγουν τις στερεότυπες αντιλήψεις και προσδοκίες των γονέων
- 1.2. Σε διαπροσωπικό επίπεδο , αφού κατάφεραν με τη συμμετοχή στην έρευνα , τη συνεργασία με συμμαθητές, γονείς, σύμβουλο, την αποδοχή του άλλου, την ανταλλαγή απόψεων να προβληματιστούν για τις αντιλήψεις του άλλου , να εκφράσουν τις δικές του σκέψεις, απόψεις και συναισθήματα , να βιώσουν την αλληλεπίδραση και ν' αναπτύξουν σχέσεις
- 1.3. Σε κοινωνικό επίπεδο, αφού διερεύνησαν και διαπίστωσαν ότι υπάρχουν στερεότυπες επαγγελματικές αντιλήψεις στον ευρύτερο κοινωνικό χώρο που προσπαθούν να «υποτάξουν» το άτομο και να διατηρήσουν στο διηνεκές το status quo. Η οικογένεια είναι είναι ένας κοινωνικός θεσμός που συμβάλλει στη μετάδοση-μεταβίβαση παγιωμένων στερεότυπων και αξιών

2. Αλλαγή στον τρόπο σκέψης και δράσης:

- 2.1. Ν' αναπτύσσουν προβληματισμούς για ό,τι συμβαίνει γύρω τους (κοινωνικά θέματα, αντιλήψεις) και μέσα τους (αυτογνωσία)
- 2.2. Να προσεγγίζουν με κριτική διάθεση κάθε στερεότυπη αντίληψη και να την ερευνούν
- 2.3. Ν' αναγνωρίζουν τη επιρροή που ασκούν πάνω τους δυνάμεις- θεσμοί του ευρύτερου κοινωνικοοικονομικού χώρου και να διαπιστώσουν ότι με τη βαθύτερη γνώση τόσο του εαυτού τους (κλίσεις, δεξιότητες κ.α.) όσο και της λειτουργίας των κοινωνικών φορέων μπορούν να παρέμβουν, να διαμορφώσουν , στο μέτρο του δυνατού, τους δικούς τους όρους ζωής πρώτα και στη συνέχεια τις συνθήκες του ευρύτερου περιβάλλοντος
- 2.4. Να θέτουν ρεαλιστικούς επαγγελματικούς στόχους που ταιριάζουν στις κλίσεις και τα ενδιαφέροντά τους και να πιστεύουν ότι με τη δράση τους μπορεί να παράγουν το επιθυμητό αποτέλεσμα (πεποιθήσεις αυτοαποτελεσματικότητας, Bandura)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το σχολείο, καθώς είναι ένας σημαντικός φορέας κοινωνικοποίησης των νέων, μπορεί να αποτελέσει τη θαυματουργή σμίλη του καλλιτέχνη που με τη διαφώτιση και ενημέρωση θα απελευθερώσει το νέο από την άγνοια , τα πάθη, τις στερεότυπες αντιλήψεις , τις ανισότητες και τις διακρίσεις. Η Ενεργός Έρευνα ως μέθοδος μπορεί στο πλαίσιο όχι μόνο του ΣΕΠ αλλά και άλλων μαθημάτων να βοηθήσει προς αυτήν την κατεύθυνση , δηλαδή της κριτικής αυτογνωσίας και κοινωνιογνωσίας. Άλλωστε είναι προσανατολισμένη στο μέλλον και είναι αναπτυξιακή , άρα παρέχει στο νέο τρόπο δράσης για αλλαγές στη ζωή του και αναγνωρίζει τη διαλεκτική σχέση κοινωνίας-ατόμου, άρα προσπαθεί να διαμορφώσει έναν κριτικά σκεπτόμενο έφηβο που δεν θα υιοθετεί μοιρολατρικά τις κοινωνικές επιταγές.

Στην Ενεργό Έρευνα εμπλέκονται δυο πόλοι . Από τη μια οι μαθητές/τριες που εφαρμόζουν την Ε.Ε. και από τη άλλη ο δάσκαλος που αναλαμβάνει τον ρόλο του «διευκολυντή» της έρευνας και τους στηρίζει τόσο στην οργάνωση όσο και σε κρίσιμα σημεία του ερευνητικού προγράμματος. Απαραίτητη προϋπόθεση για τη

συνύπαρξη των δυο πόλων είναι ο σεβασμός και η αποδοχή των νέων από την πλευρά του «διευκολυντή» (Συμβούλου) και η ενσυναίσθηση, δηλαδή η προσπάθειά του να νιώσει και να κατανοήσει τον κόσμο του νέου. με αυτόν τον τρόπο θα επιτευχθεί η συνεργασία, η ισότητα, ο γνήσιος οριζόντιος διάλογος, στοιχεία απαραίτητα για να καρποφορήσει η Ε.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Ν. Πατινιώτης, Επίκαιρες προσεγγίσεις των σχέσεων εκπαίδευση, απασχόληση, ΣΕΠ
2. Ν. Φιλιππάκη , Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός, Σύγχρονες Προοπτικές
3. Ρ. Μέλλον, Η διαχείριση της ενίσχυσης στην αντιμετώπιση της επαγγελματικής αποφασιστικότητας
4. Σ. Καζή, Επίδραση σχολείου και οικογένειας στην επιλογή επαγγέλματος
5. Α. Κορωναίου, Σχολική και εξωσχολική εκπαίδευση. Οι δεξιότητες σταδιοδρομίας στη νέα εποχή
6. Ν. Πατινιώτης, Κοινωνικές διαδικασίες προσαρμογής κατά την ένταξη στην αγορά εργασίας
7. Χ. Κοσμίδου Hardy, Συμβουλευτική
8. Χ. Κοσμίδου Hardy, Για τη Συμβουλευτική και τον Επαγγελματικό προσανατολισμό
9. Χ. Κοσμίδου Hardy, Μεθοδολογία Έρευνας. Ενεργός Έρευνα
10. Μ. Στρατηγάκη, Τεχνολογικές εξελίξεις και ειδικότητες με φύλο, Περιοδικό «Σύγχρονα Θέματα», τεύχος 40, σ.33-34
11. Α. Σταλίκας, Συμβουλευτική καριέρας. Διαδικασία εξεύρεσης εργασίας και χρήση τεστ